

mit den Zeiten des Autoris fast gleich ist, ins Teutsche übersetzt'.

Deze enorme populariteit is te verklaren uit het karakter van de stoïsche filosofie als een crisis-filosofie, die onder meer door haar leer van het noodlot en van de innerlijke onverstoorbaarheid troost en zekerheid verschafte in tijden van algemene verwarring. De Stoa werd aan het begin van de 4e eeuw voor Christus te Athene gesticht, een eeuw vol onrust en omwentelingen door de opkomst der hellenistische rijken en de daarmee gepaard gaande ontbinding van de Griekse stadstaten. Ook in de woelige periode van de Romeinse revolutie (einde van de republiek) en in de eerste eeuw van de Romeinse keizertijd was de stoïsche filosofie als vluchthaven zeer geliefd. Trouwens, het belang van de Stoa en van de geschiedschrijver Tacitus werd ook door Lipsius onderstreept met een verwijzing naar de *similitudo temporum*, de gelijkenis tussen de door tirannie en verdelheid geteisterde 1e eeuw na Christus en het West-Europa van de 16e en 17e eeuw. Belangstelling voor de stoïsche filosofie (alsmede voor het boek Job of, algemener geformuleerd, voor het probleem van het kwaad in de wereld) lijkt zelf een steeds terugkerend crisissymptoom te zijn.

Lipsius bood een troostschrift; de volledige titel van zijn dialoog luidt: 'twee boeken over de standvastigheid, die in het bijzonder een troostrede bevatten bij algemene rampspoed' (*in publicis malis*, het laatste deel wordt vaak ten onrechte in de titel weggelaten). Het publiek waar Lipsius zich toe richtte, beleefde de Bartholomeüsnacht, de Spaanse Furie, het Beleg van Leiden, de Val van Antwerpen, de Tachtigjarige Oorlog en andere godsdienstig-politieke twisten. De grote populariteit van *De Constantia* en de vele vertalingen, navolgingen maar ook polemieken die de dialoog opriep, zijn te vergelijken met de stroom van theologische en wijsgerige verhandelingen die na de rampzalige aardbeving te Lissabon (1755) in West-Europa verschenen, of met de reeks publikaties die in Nederland de markt overstromden na de ontploffing van het kruitschip te Leiden (1807). In 1943 verscheen in Parijs een populair-wetenschappelijk boekje, getiteld *Het kwaad en God*, van de hand van een thomistisch wijsgeer (Th. Deman). Deze verklaart in zijn voorwoord dat hij zijn boekje naar aanleiding van de Tweede Wereldoorlog geschreven heeft. Ook al lijkt de moderne auteur Lipsius niet gekend te hebben, zijn stoïsch-christelijke beschouwingen vertonen vaak een opmerkelijke overeenkomst met *De Constantia*. De dialoog is als volgt opgebouwd:

Boek I

- 1-3 inleiding over het reizen
- 4-6 standvastigheid, juiste rede
- 7 algemene en persoonlijke rampspoed
- 8-10 hypocrisie
- 11 vaderland
- 12 medelijden
- 13-14 voorzienigheid
- 15-16 noodzakelijkheid
- 17-21 noodlot
- 22 conclusie

Boek II

- 1-3 inleiding over de tuin
- 4-5 wijsheid, standvastigheid
- 6-11 rampspoed is goed
- 12-18 rechtvaardiging van God
- 19-20 rampspoed is minder zwaar dan het lijkt
- 21-25 vergelijking met rampen van vroeger
- 26 rampspoed is niet iets nieuws of vreemds
- 27 conclusie

De Constantia is in de typisch Lipsiaanse stijl geschreven (vele korte, aforistische zinnen, veel woordspel en antithesen). In tegenstelling tot bijvoorbeeld Petrarca's meer scholastieke en abstracte dialoog *Troostspiegel in geluk en ongeluk* (*De remedii utriusque fortunae*), heeft Lipsius aan zijn tweegesprek een gedramatiseerd karakter gegeven. Hij vertelt hoe hij op zijn reis naar Wenen te Luik de kanunnik Carolus Langius (Karel De-langhe) bezocht. Tijdens dit bezoek ontspint zich het gesprek, waarin Langius, die het meest aan het woord is, de rol van de stoïsche leermeester vervult en Lipsius die van de angstige, om raad vragende leerling. Op grond van historische gegevens moet Lipsius' reis naar Wenen in de herfst of in de winter van 1571 hebben plaatsgevonden. De auteur heeft het gesprek in de zomer gedateerd, teneinde boek II in de tuin van Langius te kunnen situeren. De dialoog is om twee redenen een bekeringsdialoog te noemen. Lipsius beschrijft zowel zijn overgang naar de levensleer der standvastigheid als zijn 'beking' van filoloog-literator tot de wijsbegeerte in het algemeen. De eerste twaalf hoofdstukken over reizen, rampspoed, hypocrisie, vaderland en medelij-